

infimae speciei sunt. Videlicet hanc ipsam Dei excellentiam homo considerare potest, 1) quatenus Deus est supremum esse nostrique et omnium esse supremus fons, aut 2) quatenus Deus est supremus noster benefactor: utroque enim titulo honor supremus Deo *debetur*. Et quamquam ultima consideratio per se ad gratitudinis affectum incitat, gratitudo, quando erga Deum versatur, necessario conditionem illam induit, qua dirigatur ad Deum ut summe excellentem, cui longe aliter gratus animus honorem debeat, quam cuilibet alii benefactori. Quare *gratitudinem* erga Deum tamquam specificum actum religionis considerare cum Suarez possumus (*de relig.* tr. 1 l. 3 c. 8).

In priore illa consideratione in Deum ferimur pure et simpliciter, ut religio postulat per se, atque ille cultus religioni maxime proprius *latria* vocatur.

Imo Suarez l. c. non improbabiler ad virtutem religionis etiam trahit tertio *fidelitatem* erga Deum, qua quae Deo promisimus, praestamus. Licet enim non plane ejusdem speciei et honestatis sit, ut actus purae latriae, tamen negari nequit, illam summam Deo essentiali excellentiam ita hominem in servanda fidelitate movere, ut haec ipsa honestas, qua Deo *supra omnes* servanda sit fides, communem illam honestatem promissa servandi quodammodo absorbeat.

Denique virtutem *poenitentiae*, si sumitur pro illo virtutis actu, quam cum Suarez plerique poenitentiam vocant, idem scriptor religionis virtuti sic attribuit, ut putet, illum actum ab ipso religionis habitu supernaturali elici, utpote non ad actus unius infimae speciei restricto. Nimirum poenitentia ex Suar. doctrinâ intendit laesum per peccata divinum honorem reparare seu pro injuria Deo satisfacere; intendit igitur id, quod honorat Deum, sub speciali ratione compensationis illatae offensae; cf. S. Thom. III. q. 85 a. 3: quod ab eodem habitu virtutis, quae honorem Dei ut *per se debitum* vult, fieri posse non difficulter admittitur. — Poenitentia sic concepta in suo exercitio fere tam late patere potest, quam religio simpliciter dicta. Videlicet ut religio simpliciter dicta quoslibet aliarum virtutum actus transformare et pro religionis actibus assumere potest, ut supra dixi: ita etiam fere poenitentia. Nam licet in poenitentiae opere ratio afflictivi habeatur, haec ratio vix ab ullo virtutis opere plane exsulat, spectata conditione corruptae nostrae naturae, cui quodlibet virtutis exercitium aliquatenus saltem grave evadit: quare haec conditio vix non semper impletur; aliunde autem nihil impedit, quominus homo alios virtutum actus *etiam* in hunc finem peragat, ut pro commissis peccatis Deo quandam compensationem atque satisfactionem exhibeat.

335 III. Ex iis, quae hîc modo notata sunt, satis apparet, religionis virtutem, sive sumitur pro religione simpliciter dicta, latriam dico, sive simul includitur gratitudo, fidelitas erga Deum, poenitentia, esse nobilissimam, eamque debere, si convenienter agere velimus, quoddam continuum exercitium christianae nostrae vitae esse; idque eo magis, quod ipsius etiam caritatis actus, omnium virtutum per se reginae, simul per affectum religionis informari atque quoad meritum augeri possunt.

Sane praeclarissimum exemplum summae religionis Christus Dominus nobis praebuit. Nilhil sublimius cogitari potest, quam affectus illi, quos

Christus *ingrediens mundum* seu in ipso momento Incarnationis erga coelestem Patrem, se totum offerens in holocaustum, elicit (Hebr. 10, 5—7): „Ingradiens mundum dicit: Hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi; holocaustum pro peccato non tibi placuerunt; tunc dixi: Ecce venio; in capite libri scriptum est de me: ut faciam, Deus, voluntatem tuam.“ Haec enim plena oblatio continet praeter purissimum *amorem* Dei alios actus ab amore progenitos, qui proxime ad virtutem religionis pertinent: 1) profundissimam *adorationem* et laudem divinae majestatis, qua pro holocaustis antiquae legis se Deo dicavit; 2) intensissimam *gratiarum actionem* pro hypostatica unione et plenitudine omnium donorum, quibus humana Christi anima sese aspexit circumdatam; 3) acerbissimum *dolorem* de injuriis et offensis, quibus intuebatur coelestem Patrem affici et affectum iri per totius generis humani atque omnium hominum peccata, simulque insatiabile desiderium ea compensandi et in ipsa sua innocentissima humana natura ulciscendi: quo et Deum placare et fratres suos salvare posset; 4) *submissionem* et *obedientiam*, quam videtur voto similem Christus Dominus qua homo sponte elegisse, quum sibi — ut pluribus theologis placet — in primo momento Incarnationis libere peteret imponi praeceptum cruenta morte genus humanum redimendi: quo ne ille quidem religionis actus deesset, quem secundum ultimam speciem *fidelitatem erga Deum* vocamus. — Tota vero vita Christi mortalis nihil nisi hujus perfectissimae oblationis executio fuit.

Neque mirum videri debet, Christum imprimis in virtute religionis hominibus praeluxisse. Est enim religionis debitum illud, quod Deus praecipue et summo jure ab hominibus exigit atque exigere debet. Testem habemus Apostolum, qui pro causa summae ruinae humani generis violatum debitum religionis affert sec. Rom. 1, 21 sqq.: „Quum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt; sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipientes cor eorum . . . Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum . . . in passiones ignominiae.“

Sed jam ad ea devenimus, quae potius sequens caput spectant.

Caput II.

De actibus, qui principaliter religionis exercitium continent.

Proposuimus hoc capite agere tum de iis officiis, quibus religio exerceri debet, tum de peccatis, quae contrariis actibus adversus religionem committi possunt. Atque ita prosecuturi sumus materiam primi praecepti decalogi, ad quod jam suo modo exercitium virtutum theologiarum pertinere supra diximus.

Articulus I.

De actibus positivis religionis, quibus hanc virtutem exercere jubemur.

Positivi actus, qui secundum speciem suam aliquando praecepti 336 sunt, ut religio revera exerceatur, hi recenseri possunt:

1. Adoratio, cum sacrificio, 2. oratio, 3. reverentia rerum Deo divinoque cultui dicatarum. De primo tamen et de tertio actuum

genere pauca dixisse sufficit, quum postea in tertio praecepto decalogi et in subsequenti theologiae moralis tractatione plura de illis dici necesse sit.

§ 1.

De adoratione et sacrificio.

1. Adoratio actus est, qui pure et simpliciter id directe exercet, quod religio postulat, videlicet actus, quem rationalis creatura ad Deum dirigit ad significandam seu manifestandam agnitionem summae divinae celsitudinis propriaeque omnimodae dependentiae. Alii religionis actus, ut oratio, id *etiam* faciunt, sed non id solum, aut non directe et immediate.

2. Si autem haec manifestatio seu significatio solo mentali actu absolvitur, internus actus adorationis habetur; si externum, i. e. sensibile signum adhibetur, externa evadit adoratio. Veteres theologi plerumque de externo sensibili actu adorationem intelligunt, quo aliquis v. g. genuflectendo, thus adolendo supremam Dei majestatem profitetur. Hanc externam adorationem ab homine aliquando fieri, cum ejus natura corporea maxime cohaeret.

3. Signa autem illa externa ex natura sua non sunt necessario singula ejusmodi, ut supremum cultum Deo soli debitum significant: nam ipsa v. g. genuflexio, quae plerumque divinam adorationem exhibet, tamen non talis est, quae ex adjunctis inferiorem cultum et honorem significare non possit.

337 4. Nihilominus sin minus absolute necessarium, saltem convenientissimum est, aliquod etiam externum signum ita Deo reservare, ut praeter eum nemini sine idololatria exhiberi queat. Tale signum in communi populorum acceptione *sacrificium* est, ita ut sacrificium jam dicat signum in recognitionem supremae numinis majestatis certo modo exhibitum.

5. Est autem sacrificium — si hunc ritum omnibus ubique populis communem definire volumus — sensibilis alicujus rei ad humanam vitam pertinentis oblatio cum essentiali saltem ordine ad quandam destructionem publica auctoritate facta, in recognitionem supremi numinis ejusque absoluti dominii in vitam et mortem. (Additur „publica auctoritate facta“; quia usu saltem et constitutione ad cultum *publicum*, non ad privatum pertinet.) Cf. Lugo *de Euchar.* disp. 19 n. 7–12; Franzelin *de Euchar.* ed. 2 pag. 311 et 318.

Talem ritum hominibus summo opere convenire, nemo non videt. Nulla enim re aptius supremum Dei in nos dominium atque supra omnia excedens majestas exhibetur, nisi ea actione, qua dominium in aliqua re vicaria maxime exercetur; quod fit non solum per usum cum exclusione omnium aliorum ab illa re ejusque usu, sed etiam, idque potissimum, per destructionem, quippe quae contineat et exclusionem aliorum ab usu rei et absolutam prorsus de re dispositionem. Imo non pauci ejusmodi rei oblationem

et destructionem ita cum humana natura cohaerere putaverunt, ut legis naturalis praeceptum dicerent, ut Deus per sacrificia honoraretur. S. Thom. II. II. q. 85 a. 1 eatenus praeceptum legis naturalis esse rectissime affirmat, quatenus homo rebus sensibilibus in signum debitae subjectionis et honoris uti debet, neque aliud signum soli Deo reservatum invenitur aptius, quam ritus sacrificialis.

Quamquam autem ex sola lege naturali strictam obligationem oriri probatu difficile est, — nisi forte lege naturali etiam ea praecepta contineri contendas, quae Deus propter summam cum humana natura convenientiam statim ab initio generis nostri positive sanxerit — tamen re ipsa ubique ab omnibus populis sacrificialis ritus pro adoratione soli supremo numini *debita* habebatur, atque ita, nisi est signum naturale, saltem conventionale latrariae evasit¹. Qui latrariae finis ita sacrificio insitus est, ut etiam quando alii fines, ut placandi, exorandi Deum, eive gratias agendi, accedunt et principaliter ad sacrificium impellunt, nunquam exsulare possit, imo semper maneat quasi internus finis operis principalis.

§ 2.

De oratione.

S. Thom. q. 83, Suarez *de relig.* tr. IV, S. Alph. *libell. de orat.* In-
super cf. scriptores pluries citatos, qui de universa theologia morali tractant. 338

Oratio, quae homini christiano imprimis maxime cordi esse debet, quo loco sit habenda, quibusdam principiis breviter dein declarandis exponam:

I. Oratio est actus religionis.

II. Oratio est necessaria tum praecepti, tum medii necessitate, quo videlicet homo ratione utens sibi secundum communem Dei providentiam gratias supernaturales conciliare debet, quibus efficaciter difficultates tentationesque occurrentes vincat atque in divina amicitia usque ad mortem perseveret.

III. Oratio debitis conditionibus vestita infallibilis efficaciae est relate ad ea, quae ad orantis salutem conducunt.

IV. Orare possumus et debemus pro omnibus necessitatibus, neque solum pro propriis, sed omnes homines in hac terra degentes et animas defunctorum in purgatorio existentes oratione juvare possumus et debemus.

V. Oratio proprie et per se ad Deum dirigitur, attamen imploratio intercessionis ad Sanctos atque etiam ad animas in purgatorio patientes utilissime fertur.

VI. Oratio, etsi per se et propter se etiam praecipitur, tamen — ut praecepta est — ab eo exercetur sufficienter, qui obligationem orandi per accidens existentem fideliter adimplet.

¹ Apud gentiles nisum atque consuetudinem fuisse etiam heroes seu semideos sacrificiis colendi, omnino non inficior: verum iste nisus ex sacrilego illo affectu prodiit, quo pravi homines erant, magnis viris divinos honores decernere atque divini numinis cultum per idololatriam in alios etiam transferre.

³³⁹ **Explicatio.** Nota. Ad I. 1. Oratio vi vocis potest lato et presso sensu sumi. *Lato sensu* dicitur *elevatio mentis ad Deum*, qua mens creata Deo divinisque rebus inhaeret, iisque cum reverentia et pio affectu erga Deum occupatur. Non enim quaelibet de Deo cogitatio oratio dici potest. Quae ad excolendam mentem suscipitur, studium est, non oratio. Quae vero ad ciendos pios affectus assumitur in iisque absolvitur, oratio lato sensu vocatur. Tales vero affectus pios cieri, ex natura sua continet quandam recognitionem et agnitionem supremam Dei celsitudinis nostraeque ab eo plenae dependentiae. Nam nisi quis Dei supremo dominatu suique submissione moveatur, non ita affectus suos erga Deum ordinat, ut decet et debet fieri, neque pii sunt affectus, sed aut impii, aut steriles. Affectus autem, qui in illa consideratione divinae excellentiae nituntur, ad religionem spectant.

2. *Presse* autem sumpta oratio dicitur *petitio decentium a Deo*. Quam petitionem ad virtutem religionis pertinere, facile patet. Ex sese enim, si modo debito fiat, ab intimo sensu nostrae indigentiae procedit, atque hujus indigentiae et dependentiae a Deo plena agnitio et libera confessio est, sed simul voluntaria agnitio divinarum perfectionum plenitudinis et excellentiae, hujusque agnitionis erga Deum libens protestatio. Imo cur per orationem Deus — ut re ipsa fecit — nobis necessaria bona communicare constituerit, ratio praecipua haec est, ut conscii maneamus nostrae erga Deum relationis, eamque, ut religio postulat, frequenter agnoscamus.

³⁴⁰ Ad II. 1. Necessitatem praecepti sacrae paginae toties exhibent, ut longum sit, seriem textuum solum enumerare. Quis ignoraverit tot monita Salvatoris: „Oportet semper orare, et nunquam deficere“ Luc. 18, 1; „Vigilate et orate, ut non intretis in tentationem“ Matth. 26, 41 etc.?

Esse autem hinc sermonem de oratione, ut est petitio — nam de ea praecise *necessitatem* statuimus — legenti patet.

Eodem modo multa exhortatione utuntur Apostoli erga fideles ad urgendum orandi officium, quo *possint* tandem a tentationibus cavere atque divina praecepta implere. Cf. Coloss. 4, 2; I Thessal. 5, 17. Quae omnia sane non ut merum consilium, sed ut verum praeceptum suis temporibus orandi neque unquam, quamdiu his in terris versamur, sive prae diffidentia sive prae nimia erga nosmetipsos confidentia ab hoc officio deficiendi sumi prorsus debent: ut revera a SS. Patribus atque ab Ecclesia etiam intellecta sunt. Cf. S. Thom. I. c. a. 3 ad 2, Suar. I. c. cap. 28 et 29 etc. etc.

2. Imo si attendimus, quo fine illae orandi exhortationes fiant, clarum est, illas eo dirigi, ut orando Christifideles necessariis mediis instruantur, quo salutem suam cum effectu operari *possint* tentationum victoriâ atque supernaturali operatione: „ut possitis resistere in die malo et in omnibus perfecti stare“ Eph. 6, 13 et 15: quod nihil aliud est dicere, nisi orationem esse *medium necessarium* ad aeternam salutem. — Cui adstipulantur ea, quae Conc. Trid. sess. 6 c. 11 docet, repetendo possibilitatem implendi praecepta divina, ingruente difficul-

tate, ab oratione ejusque efficacia. „Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet, et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat, ut possis.“ — V. etiam S. Aug. *de dono perseverantiae*, ep. 175 (al. 90) ad Innoc. P. *synod. epist. PP. Carthag.*, S. Hier. *ep. ad Ctesiph.* (ep. 133 nov. ord.) etc.

Ad III. 1. Infallibilis efficacia orationis *debite factae* est ³⁴¹ *fide certa*, neque abs re erit, cum Suarez c. 27 aliisque theologis monuisse, Christifideles hanc efficaciam orationis explicite credere debere, eosque hac in re frequenter esse instruendos. Apertissime enim patent verba divinae promissionis, quae habes Matth. 7, 8 et 11; Luc. 11, 9 et 10; Joan. 14, 14; 16, 23 etc.; aliis autem locis defectus efficaciae defectui debitarum conditionum attribuitur, ut Jac. 4, 3: „Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis.“

2. Conditiones autem necessariae sunt: 1) ex parte rei petitae, ³⁴² ut sit *honestae et utilis ad salutem* secundum divinam providentiam et ordinationem; 2) ut oratio fiat *ex fide* et cum *fiducia* — fide enim credere debemus Deo promittenti, eique firmiter confidere; 3) *in nomine Christi* — quod non solum dicit ea petenda esse, quae Christus nos petere docuit, sed etiam nostram fiduciam non in nostris meritis, sed in meritis Christi niti debere; 4) *cum perseverantia*, quum Deus noluerit nobis statim omnia pro omni tempore necessaria concedere, sed minutatim et particulatim, quo continuo et semper ad eum confugiamus: quare etiam in ipso aestu tentationis, quae pergit hominem infestare, commendandum est tentato, ut pergat orare, ne quum semel inimicum repulerit, subsequenti tempore ab eo prosternatur; 5) *cum voluntate divinae gratiae ex parte nostra cooperandi*: aliter enim temere et contra ordinem divinae providentiae salutem peteremus — huic conditioni ut satisfiat, saltem inchoata quaedam poenitentia de peccatis commissis requiritur, ut infallibilis effectus statui possit: at nequaquam ipse status justitiae pro omni oratione efficaci tanquam necessarius haberi debet; indiget enim peccator ipse maxime divinâ gratiâ, ut se convertat, neque sane deerit Deus petenti et debite conversionis gratiam petenti. De necessitate status gratiae ad infallibilem orationis effectum Suarez merito dicit: „*Certum est*, statum gratiae non esse simpliciter necessarium ad impetrandum“, atque plane veritati consonat, peccatorem, modo alioqui debite petat, posse sibi satis certo et infallibiliter gratiam conversionis implorare: I. c. cap. 25 n. 2 et 3; S. Thomas II. II. q. 83 a. 16.

3. Igitur infallibilis efficaciae eodem modo non erit oratio, quam alter pro altero fundit: maxime quum ille, pro quo oratur, alicujus conditionis necessariae implementum pro sua libera voluntate impedire possit. Suarez I. c. c. 27 n. 1 et 3.

Ad IV. 1. Nihilominus orationem esse summae utilitatis et effi- ³⁴³ *caciae*, etiam quando pro aliis offertur, et Sacra Scriptura et continua praxis Ecclesiae docet; atque ipse Christus Dominus in oratione Dominica nos pro omnibus orare docuit. Ita etiam S. Jac. 5, 16

monet: „Orate pro invicem, ut salvemini; multum enim valet deprecatio justi assidua“, imo etiam illam *suo modo* infallibilem esse, multis scriptoribus probatur. Suar. ib.

2. Si autem status justitiae ex parte orantis multum confert, ut re vera confert ad plenioram orationis exauditionem, id magis etiam valet de oratione quam homo pro aliis, quam de ea, quam pro se fundit.

344 3. Praecipuum quidem objectum orationis tum pro nobis tum pro aliis semper esse debet, ut conservemus Dei amicitiam atque in ea ad mortem usque perseveremus.

Nihilominus ad objectum orationis etiam pertinet cujuslibet necessitatis sublevatio sive temporalis et corporalis, sive spiritualis: verum in temporalibus praesertim illa implicita saltem conditio adesse debet: „modo conferat ad salutem animae“, ad quam tandem omnia bona temporalia a Deo diriguntur. Exemplum habemus Ecclesiae, quae pro qualibet necessitate Deum orat, idque interposito sanctissimo Missae sacrificio. Cf. tam multas atque diversas orationes Missalis.

4. Ambitus personarum, pro quibus orare possumus et debemus, tam late patet, quam caritas et indigentia. Excluduntur igitur tantum: 1) ii, qui nulla re jam indigent, i. e. Beati in coelis (nisi forte etiam pro illis extensionem accidentaliter eorum gloriae in terris petamus: quod non tam *pro* Sanctis, quam *pro nobis* nostraque spirituali utilitate orare est); 2) ii, qui nullius boni possidendi amplius capaces sunt, i. e. damnati, quos caritate amplecti non jam possumus. Pro omnibus aliis autem sive vivis, sive defunctis orandum est: nimirum in genere saltem seu in communi eos in orationibus includimus; ut autem speciatim et in particulari orari *debeat* pro aliquo, peculiaris necessitas et peculiaris relatio familiaritatis, officii etc. intercedat oportet.

345 Ad V. 1. Trid. Conc. ut fidei doctrinam declaravit, Sanctorum intercessionem implorare pium et utile esse, eosque pro nobis revera posse intercedere apud Deum: atque hac in re quotidianam praxi Ecclesia praebet.

2. Quamquam igitur Ecclesia praeceptum non statuit invocandi Sanctos, tamen quam maxime omnes ad id faciendum invitatur. Imo communis sententia est, eum a peccato excusari non posse, qui non interdum Sanctos, maxime B. M. V. implorat, quam Sancti Patres sicut mediatricem Incarnationis, ita etiam mediatricem gratiarum Verbi incarnati praedicant; eisdem igitur intercessionem non implorare, etsi *per se* venialis peccati limites non videatur excedere, tamen facile index esse potest dispositionis animi mortaliter peccaminosae, vid. suspicionem movet haereticae mentis; et insuper qui auxilium adeo magnum negligit, satis magnam incuriam suae salutis prodit, seque periculo labendi non nimis *levi* exponit.

3. Possumus non tantum animas defunctorum in purgatorio detentas juvare; nos etiam eorum orationibus juvari, multorum theologorum est sententia. Ita Bellarm. *de purgat.* l. 2. c. 15, Less., Bonacin. *de hor. cand.* 192 p. 1 n. 8, Elbel tom. 2 *decal.* n. 398; imo *hodie* videtur sententia communis evasisse, maxime Romae, ut dicit Scavini t. 2 n. 194 (ed. 9). Idque cum communionem Sanctorum prorsus cohaeret. Nam etsi animae illae *pro se* nihil exorare, sed tantum pati et patiando satisfacere possint: tamen amici Dei sunt, in gratia confirmati, Deo acceptissimi, neque ratio est, cur desideria sua, quibus optant nobis bona spiritualia conferri, Deo exhibere non

possint, aut cur Deus intuitu eorum nos majore favore non prosequatur. Animas piaculares igitur eorum praecipue cum grato animo memores esse et adjutrices, qui pro illis suffragia Deo offerunt, opinio est bene fundata atque multorum experientiam comprobata.

4. Quod supra dixi, in oratione ex natura rei contineri cultum ejus, quem oramus: si oramus Sanctos, etiam illos vere colimus. — Ille autem cultus, sicut etiam oratio, essentialiter differt a cultu Dei, habet tamen respectum ad Deum: pertinet igitur, prout aut Deum in Sanctis colimus, aut Sanctos propter internam suam dignitatem et conjunctionem cum Deo honoramus, aut ad ipsam religionis virtutem, aut ad virtutem analogam, vid. *duliam*, quam theologi vocant. — Honor vero, qui B. M. V. propter singularitatem ejus connexionem cum unione hypostaticam in Christo perfectam impenditur, *hyperdulia* vocatur.

Ad VI. 1. Per se et propter se praecepta est oratio, quatenus Deo cultus debitus ex divina lege deferendus est.

Quoties oratio seu petitio *sub gravi* urgeat *propter se*, difficulter determinatur; vix non idem observari debet, quod dictum est de obligatione virtutum theologiarum; par enim est ratio.

2. *Aliunde* seu extrinsecus *frequentius* incidit necessitas. Nimirum ex caritate, quam nobis ipsi debemus, obligamur graviter, ne illud medium negligamus, quod solum spirituales necessitates certo sublevat. Quare 1) tenemur orare, ne Deus sinat nos incidere in periculosas tentationes, 2) quodsi Deus nihilominus id permiserit, *urgente tentatione* maxime tenemur orare; nam ut verbis Suarezii l. c. c. 30 n. 17 utar, „confidere tunc de sua libertate, esset magna superbia et praesumptio; confidere autem de solo auxilio ordinario sufficiente, esset stulta negligentia.“ — Quodsi homo tempore tentationis fideliter orat, non est periculum, quin obligationem orandi, quae propter se existit, satis impleverit. Nam adeo diu homo non consuevit immunis esse a tentationibus. Verum non debet orandi munus ad haec tempora restringi; sed tentationis tempus antevertendum est.

3. Obligatio *venialis* multo saepius adest, qua homo tum pro se, tum pro aliorum necessitatibus orare debet, saltem in communi. At *gravis culpa* propter has solas causas sane rarissime committitur, ut ex iis, quae de officiis caritatis dicturi sumus, patet: nisi forte contemptus vel scandalum accedat; v. Castrop. tr. 7 d. 1 p. 8 n. 4.

Gravis autem obligatio adesse potest *vi officii specialis*.

4. *Preces matutinas et vespertinas* persolvere, est pia fidelium consuetudo, summopere fovenda: imo ut mane rectam intentionem eamque quam maxime meritoriam, vespere inter alia post conscientiae discussionem perfectam contritionem eliciant, edocendi sunt.

At de vera obligatione (veniali) non constat, aliis affirmantibus, aliis negantibus. Nisi tamen aliqua justa causa, cur omittatur, adsit, per pravos affectus desidia, proprii commodi, respectus humani venialiter plerumque peccatur: quod suo modo etiam de precibus ante et post prandium ubique receptis dici potest. Cf. Elbel tom. 2 *in decal.* n. 400; at quod provocat

ad Suarez, Less., Castrop., illi l. c. *nihil* dicunt de obligatione precum matutinarum et vespertinarum.

Quare puto non raro accidere, ut in confessione inculcandum sit fidelibus, per se quidem obligationem veri nominis non adesse, ut statis illis temporibus oretur, at ex negligentia etc. eas preces non esse omittendas; hinc si qua ratio oriatur, cur commode eas persolvere non possint, ut aut postea compensent, aut saltem mente aliquoties bonam intentionem renouent.

Sed qui praxim mane vespereve orandi *plane negligat*, justam suspicionem mali statûs animae confessario ingerit: quare examinandus serio est, ne indigno absolutio praebetur. Del Vecchio t. 1 n. 659.

§ 3.

De reverentia rebus sacris sive Deo dicatis exhibenda.

348 Reverentia et digna rerum sacrarum tractatio in Deum, cui dicatae sunt, aut quocum connexionem habent, redundat, ac propterea recte ad religionis virtutem refertur. Attamen reverentia illa in plerisque rebus potius in negativo, quam in positivo cultu praescripto consistit; aliis verbis, reverentiae causa a quibusdam tractandi modis potius abstinendum est, quam ut certus modus praescribatur. Hinc est, ut de ea materia in sequenti capite potior tractandi locus sit. Certae autem res sacrae, ut sacramenta, quae specialis cultûs objecta sunt, postea ampliore tractatione indigent.

Quod hîc breviter indicem, est cultus sacrarum reliquiarum et imaginum et decreta Ecclesiae praecipua, quae circa hunc cultum ejusque modum versantur.

I. Ad fidem catholicam spectat credere, imagines et reliquias Sanctorum veneratione dignas esse. V. Trid. sess. 25 decr. *de invoc. Sanctorum*, Pii IV. *professio fid. Trid.*

II. Cultus qui reliquiis, et magis etiam, qui imaginibus exhibetur, *relativus* est, sc. refertur ad eam personam, quae imagine vel reliquiis repraesentatur.

III. Quo fit, ut secundum praxim Ecclesiae alius cultus cruci Dominicae, alius reliquiis vel imaginibus Sanctorum exhibeatur.

IV. Cultus publicus reliquiis exhiberi nequit, nisi ecclesiastica auctoritate recognitae fuerint, neque aliis defunctis hominibus eorumve imaginibus, nisi de quorum sanctitate per canonizationem aut beatificationem constat.

V. Ad privatum vero cultum privata certitudo moralis de sanctitate personae, cui religiosus cultus impendatur, sufficit.

349 **Explicatio uberior.** Nota ad II. Quamquam aliqui distinctionem faciunt inter reliquias et imagines, ita ut reliquias etiam aliquo cultu absoluto coli posse putent: tamen communior est sententia, et imagines et reliquias coli semper cultu relativo, quum tota ratio colendi sumatur ex Sancti, quem repraesentent, dignitate. V. Lugo *de incarn.* disp. 36 sect. 3 et d. 37 s. 3.

Ad III. 1. Ecclesia igitur consuevit illum cultum, quo imaginem Crucifixi in triduo sacrae hebdomadae prosequitur, et quem semper im-

pendit particulae verae crucis Dominicae, constanter *adorationem* vocare, quae non est consueta significatio cultûs Sanctorum eorumve reliquiarum, etsi apud veteres theologos vox adorationis indifferenter signum cultûs duliae aut latriae significet.

2. Sacrae cruci specialis honor exhibetur ex praescripto Ecclesiae, sic ex S. R. C. (Gardell. n. 4420, 4471 edit. 3) in processionibus particula sanctissimae crucis aliave instrumenta Dominicae passionis sub baldachino deferuntur; non ita Sanctorum reliquiae: aut si quando contrarius usus invaluit, saltem distinctio prorsus facienda est inter priores et posteriores reliquias: v. Craisson *Manuale juris can.* n. 1037.

Ad IV. De decretis latis circa cultum Sanctorum cf. Ferraris sub 350 voce „*Veneratio SS.*“ et „*Cultus SS.*“ Cf. etiam Trid. sess. 25 de *invocatione etc. Sanctorum*. Hinc:

1. Si agitur de reliquiis canonizatorum vel beatificatorum, *Episcopus* eas recognoscere potest et authenticas declarare. Verum si agitur de iis reliquiis, quae Romae nondum fuerunt approbatae, caute procedere debet Episcopus, nec sine consilio theologorum aliorumque virorum prudentium. V. Craisson n. 1027.

2. Si autem agitur de reliquiis eorum hominum, qui cum fama quidem sanctitatis decesserunt, sed qui Romae nondum canonizati neque beatificati fuerint, Episcopus circa cultum publicum nihil statuere potest. Ib.

3. Imo circa reliquias eorum, qui beatificationem tantum adepti sunt, nullus amplior cultus impendi potest, quam S. Pontifex in beatificatione aut postea concessit. Cf. decreta Urb. VIII. et Alex. VII. apud Craisson n. 4877 sqq.; quamquam hodie non raro a S. Sede in singulis causis amplior cultus conceditur.

4. Quae in publica sacrarum reliquiarum expositione servanda sint, nosci debent ex libris liturgicis. Cf. Craisson n. 1032—1036.

Ad V. 1. Cultu privato coli possunt reliquiae quaecunque, etiam eorum hominum, qui cum sola *fama sanctitatis* decesserunt; neque requiritur recognitio et approbatio Ecclesiae, sed moralis certitudo et sanctitatis personae et authenticitatis reliquiarum sufficit. Ita Craisson n. 1025, ex Ferraris l. c. n. 60 et Reiffenstuel l. 3 tit. 45 n. 29.

2. Cf. ib. n. 4883 sqq. decreta Urb. VIII., ejusque Constit. 5. Julii 1634 „*Coelestis Jerusalem*“: unde etiam circa privatum cultum prohibetur, quominus imagines hominum nondum beatificatorum cum aureolis aut radiis „in ecclesiis aliisque *locis publicis aut privatis* ponantur“.

3. Imo si qua miracula, revelationes, beneficia tamquam eorum intercessionem a Deo impetrata narrantur, praescribitur, ut praemittatur protestatio scriptoris, qua declaret, se non intendere dictis suis aliam fidem conciliare, nisi fidem *humanae historiae*. Formulam protestationis praescriptae habes apud Craisson n. 4888 et 4889.

*Articulus II.***De actibus, qui per virtutem religionis prohibentur seu de peccatis contra religionem.**

Religio positive laeditur — nam quomodo negative laedatur, modo dictum est priore art. praecipue in § 2 de oratione — duplici